

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Περιοδική έκδοση ιστορικῶν σπουδῶν

ΟΛΙΓΑ ΑΝΤΙ ΠΟΛΛΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΟΥΛΛΑ: Γ. Δάλλας, Γ. Παπαθεοδώρου, Μαριάννα Δήτσα, Α. Πολίτης, Λίζυ Τσιριμώκου, Μ. Πεχλιβάνος. ΕΛΛΗ ΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΥ, Machiavelli vs. Dante για τό γλωσσικό ζήτημα. ΤΖΕΛΙΝΑ ΧΑΡΛΑΥΤΗ, 'Ο «πολυεκατομμυριοῦχος κύριος Μαράκης» Βαλλιάνος καί ὁ Ἄντὸν Τσέχωφ. ΒΙΚΥ ΚΑΡΑΦΟΥΛΙΔΟΥ, Ἡθική, οἰκονομία καί δημοκρατία στό σοσιαλισμό τοῦ Πλάτωνα Δρακούλη. ΣΠ. ΠΕΤΡΙΤΑΚΗΣ, Κάρλ Βίλχελμ Ντίφενμπαχ. Δ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ, Ἐνωτιστές καί Ριζοσπάστες στό Ἴόνιο. Γ. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Μοναχισμός καί πολιτισμική ἀλληλεπίδραση ἐλληνισμοῦ - Αἰθιοπίας. ΜΝΗΜΗ ΕΥΗΣ ΟΛΥΜΠΙΤΟΥ: Β. Παναγιωτόπουλος, Ν. Καραπιδάκης. ΧΡΟΝΙΚΟ: Ἐθνική Συνδιάσκεψη Διαμόρφωσης Πολιτικῆς Ἀρχείων καί Βιβλιοθηκῶν ~ Διαδικτυακός τόπος τοῦ ΙΑΕΝ ~ Δέκα τεύχη Ἱστορεῖν. ΠΑΡΑ-ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ: Ἰωάννα Πετροπούλου. ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ: Κ. Γ. Πιτσάκης, G. Saunier, Αἰκατερίνη Κουμαριανοῦ, Ν. Ποταμιάνος, Α. Λυμπεράτος, Μαρία Πρέκα, Δ. Κουσουρήs

54

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΜΕΛΙΣΣΑΜΟΥΣΕΙΟ
ΜΠΕΝΑΚΗ

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ HISTORICA

Κυκλοφορούν δύο φορές τό χρόνο

Ι Δ Ρ Υ Τ Ε Σ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΑΓΙΑΣ - ΣΠΥΡΟΣ ΑΣΔΡΑΧΑΣ - ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΗΛΙΟΥ - ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δ Ι Ε Υ Θ Υ Ν Σ Η

ΣΠΥΡΟΣ ΑΣΔΡΑΧΑΣ - ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ - ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ - ΠΟΠΗ ΠΟΛΕΜΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ» - ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ο Ν Ι Κ Η Ε Π Ι Τ Ρ Ο Π Η Σ Υ Ν Ε Ρ Γ Α Τ Ω Ν

ΣΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ, ΕΛΙΖΑ-ΑΝΝΑ ΔΕΛΒΕΡΟΥΔΗ,

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΖΕΗ, ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΑΒΑΣ,

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗΣ, ΤΟΝΙΑ ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΥΜΠΕΡΑΤΟΣ,

ΑΝΝΑ ΜΑΤΘΑΙΟΥ, ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΜΑΤΘΙΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ,

ΡΙΚΑ ΜΠΕΝΒΕΝΙΣΤΕ, ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΠΟΥΡΝΑΖΟΣ, ΠΟΠΗ ΠΟΛΕΜΗ, ΝΙΚΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ,

ΜΑΡΘΑ ΠΥΛΙΑ, ΤΑΣΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΙΚΟΛΑΣ ΣΕΒΑΣΤΑΚΗΣ

Περιεχόμενα

ΟΛΙΓΑ ΑΝΤΙ ΠΟΛΛΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΟΥΛΛΑ

3

Γιάννης Δάλλας, "Ένας κριτικός διανοούμενος, 4 ~ Γιάννης Παπαθεοδώρου, Ρήξεις καί συνέχειες: ό 19ος αιώνας του Πάνου Μουλλά, 8 ~ Μαριάννα Δήτσα, Τό διαζύγιο ανάμεσα στίς λέξεις καί τά πράγματα, 20 ~ Άλέξης Πολίτης, Ή παραλογOTEχνία καί ό χώρος του έφήμερου, 25 ~ Άίζυ Τσιρμώκου, Τό πορτρέτο ένός διάσημου θείου, 32 ~ Μίλτος Πεχλιβάνος, Ξαναδιαβάζοντας ένα γράμμα του Πάνου Μουλλά, 35

Έλλη Γιωτοπούλου-Σισιλιάνου

Τζερίνα Χαρλαύτη

Βίκυ Καραφονλίδου

Σπύρος Πετριτάκης

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Δημήτρης Αρβανιτάκης

Machiavelli vs. Dante γιά τό γλωσσικό ζήτημα

47

Ό «πολυεκατομμυριοϋχος κύριος Μαράκης» Βαλιάνος, τό σκάνδαλο του Τελωνείου Ταγκανρόκ καί οί 144 καταστροφές του Άντόν Τσέχοφ

79

Πά την διηγετική καί άκατάπαυστον τελειοποίησιν του άνθρώπου: ήθική οίκονομία καί δημοκρατία στό σοσιαλισμό του Πλάτωνα Δρακούλη

123

Κάρολ Βίλχελμ Ντίφενμπαχ: Ένας όραματιστής του μέλλοντος

151

Ένωτιστές καί Ριζοσπάστες στό Ίόνιο (1848-1864): δρόμοι που άνοιξαν καί δρόμοι που έκλεισαν γιά τίς έπτανησιακές κοινωνίες του 19ου αιώνα

168

Γ. Σιδηρόπουλος	Ἡ συμβολή τοῦ μοναχισμοῦ στήν πολιτισμική ἀλληλεπίδραση ἑλληνισμοῦ καί Αἰθιοπίας (3ος-6ος αἰώνας μ.Χ.)	177
ΜΝΗΜΗ ΕΥΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΥ		
Βασίλης Παναγιωτόπουλος		200
Ν. Ε. Καραυιδάκης		202
ΧΡΟΝΙΚΟ		
	Θέσεις τῆς Ἐφορείας τῶν ΓΑΚ γιά τήν Ἐθνική Συνδιάσκεψη Διαμόρφωσης Πολιτικῆς Ἀρχείων καί Βιβλιοθηκῶν	206
Σπ. Ι. Ἀσδραχάς	Οἱ φυσιογνωμίες τοῦ Ἀρχειακοῦ	213
Ἀλίκη Νικηφόρου	Ἀρχειονόμοι, Βιβλιοθηκονόμοι, Ἀρχαιολόγοι/Μουσειολόγοι: ὁμότεχνοι, συνεργάτες ἢ «ἐταῖροι»;	216
Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης	Παρουσίαση τοῦ διαδικτυακοῦ τόπου καί τοῦ DVD τοῦ ΙΑΕΝ μέ ψηφιοποιημένα τά 47 βιβλία του	225
Βαγγέλης Καραμανωλάκης	Ἐκ τῶν ὑστέρων: δέκα τεύχη Ἱστορεῖν	227
ΠΑΡΑ - ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ		
Ἰωάννα Πετροπούλου	Ἀπό τήν Ἐκκλησία τῶν πιστῶν στήν ἐκκλησία τοῦ Δήμου	231
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ		
Κ. Γ. Πιτσάκης	Τό Νόμιμον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Β': ἡ ἐπί-σπεψη μᾶς ἔρευνας	243
Guy (Michel) Saunier	Τό δημοτικό τραγούδι	246
Αἰκατερίνη Κουμαριανού	Ἡ ἐφημερίδα Χρόνος	251
Νίκος Ποταμιάνος	Νεοκλασική πολεοδομία καί ἐθνική συνείδηση	253
Ἀνδρέας Λυμπεράτος	Μακεδονία τοῦ φθίνοντος 19ου αἰώνα: ἡ ἀποικιοκρατική φαντασίωση τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνικισμοῦ	257
Μαρία Πρέκα	Γυναικεία σωματειακή δράση καί οἱ μεταμορφώσεις της	261
Δημήτρης Κουσουρής	Do you Remember Revolution?	267
	Βιβλία πού ἔλαβαν Τά Ἱστορικά	27

Γενικό εὔρετήριο καί τῶν 54 τευχῶν: www.melissabooks.com

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ - ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ:

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ, ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ», ΣΚΟΥΦΑ 58, 10680 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 210 3611692 - FAX. 210 3600865 - e-mail: historica@melissabooks.com

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: € 18

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΓΙΑ ΕΝΑ ΧΡΟΝΟ (2 ΤΕΥΧΗ): Τ € 36 - ΦΟΙΤΗΤΕΣ € 32

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ: € 65 - ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΧΩΡΕΣ: € 68

[οἱ τιμές ἰσχύουν γιά τό τρέχον ἔτος]

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: ANNA ΜΑΤΘΑΙΟΥ - ΠΟΠΗ ΠΟΛΕΜΗ

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ: «ΦΑΣΜΑ» Μ. Π. ΚΑΠΕΝΗ

ΕΚΤΥΠΩΣΗ, ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: «ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ» Α.Ε.

ISSN 1105-1663

© ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ» - ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

Ἀπαγορεύεται ἡ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἀνατύπωση, ἀναδημοσίευση ἢ ἀναπαραγωγή τῶν κειμένων χωρὶς τήν ἑγγραφή ἀδεία τοῦ ἐκδότη.

Τό τεῦχος αὐτό τῶν Ἱστορικῶν κυκλοφόρησε τόν Ἰούνιο τοῦ 2011.

Παρουσίαση του διαδικτυακού τόπου και του DVD του ΙΑΕΝ μέ ψηφιοποιημένα τά 47 βιβλία του

Στις 5 Μαΐου 2011, στο άμφιθέατρο του Έθνικού Ίδρυματος Έρευνών, έγινε η παρουσίαση του διαδικτυακού τόπου και του DVD με τά 47 ψηφιοποιημένα βιβλία και την παρουσίαση, στα ελληνικά και τά αγγλικά, του έρευνητικού και έκδοτικού προγράμματος (1983-2011) Ίστορικό Αρχείο Έλληνικής Νεολαίας της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, πού λειτουργεί, ως φιλοξενούμενο πρόγραμμα, από τό 1994 στο Ίνστιτούτο Νεοελληνικών Έρευνών ΕΙΕ. Τό ΙΑΕΝ έχει χρηματοδοτηθεί από τή ΓΓΝΓ στα 14 από τά 28 χρόνια λειτουργίας του και έχει αναθέσει 103 έρευνες σέ 122 έρευνήτριες και έρευνητές· έχει οργανώσει τρία διεθνή συμπόσια (1984,1987,1997) μέ 120 ανακοινώσεις, από τίς όποιες οί 50 ήταν τών έρευνητών του και έχει εκδώσει τά πρακτικά τους (του πρώτου και γαλλικά)· έχει εκδώσει 47 βιβλία, σέ 56 τόμους και 24.000 σελίδες. Τό 2003 κυκλοφόρησε CD-ROM μέ την παρουσίαση του προγράμματος σέ ελληνική-γαλλική γλώσσα και ψηφιοποιημένα τά 34 πρώτα βιβλία του και συγχρόνως οργάνωσε τόν διαδικτυακό τόπο iaen.gr μέ τό ίδιο περιεχόμενο. Ο διαδικτυακός τόπος και τό DVD, πού παραδόθηκαν στή χρήση του ελληνικού και ξένου κοινού από τίς 5.5.2011, είναι έντελώς ανανεωμένα, αφού ή ψηφιοποίηση έγινε από τήν αρχή και γιά τό σύνολο τών εκδομένων 47 βιβλίων του, μέ έτοιμότητα νά συμπληρώνεται μέ όσα θά εκδοθούν αργότερα (μέσα στό 2011 θά κυκλοφορήσει ό αρ. 48, μέ τό βιβλίο της Ουρανίας Πολυκανδριώτη, *Η διάπλαση τών Έλλήνων. Αριστοτέλης Π. Κονρτίδης 1858-1928*).

Τήν εκδήλωση συντόνισε ή Χριστίνα Κουλούρη, καθηγήτρια Ίστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου, δύο φορές έρευνήτρια του ΙΑΕΝ και συγγραφέας δύο από τά βιβλία του, πού αναφέρθηκε, στήν αρχή και στό τέλος της εκδήλωσης, στό έργο του ΙΑΕΝ. Από τίς τρείς προσφωνήσεις, στήν πρώτη ό Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, Έκπρόσωπος της Έπιτροπής του ΙΑΕΝ, αναφέρθηκε στή σημασία της εκδήλωσης γιά τήν παρουσίαση του έργου του ΙΑΕΝ «στό νέο ψηφιακό του άυλο όχημα» τήν ώρα της οικονομικής και ήθικης κρίσης πού περνά ό τόπος, μέ αναδρομή στα χρόνια της ίδρυσής του από τό Έφυπουργείο Νέας Γενιάς (1982) και τόν σχεδιασμό του (1983) από τήν Έπιτροπή του (Φίλιππος Ήλιού, Σπύρος Ι. Άσδραχάς, Πάννης Πανουλόπουλος, Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης), τήν ύλοποίηση του προγράμματος και τά αποτελέσματά του, τίς σχέσεις μέ τήν Πολιτεία πού τό χρηματοδοτεί, τό ΙΝΕ/ΕΙΕ πού τό φιλοξενεί, τίς έρευνήτριες και τούς έρευνητές πού ανέλαβαν έρευνητικά έργα, τήν έπιστημονική κοινότητα, πού συνεργάστηκε στα συμπόσια, στα σεμινάρια, βοήθησε τούς έρευνητές του και πήρε μέρος στίς εκδηλώσεις του.

Ο Γενικός Γραμματέας Νέας Γενιάς Γιάννος Λιβανός, στήν προσφωνήσή του, τόνισε τήν άξία του έργου του ΙΑΕΝ γιά τήν ιστορία και τήν ανάδειξη της ταυτό-

Χρονικό

τητας της ελληνικής νεολαίας και ύποσχέθηκε την άρωγή της Πολιτείας και στους δύσκολους καιρούς της οικονομικής κρίσης.

Ο Λεωνίδας Φ. Καλλιβερέτακης, Αναπληρωτής Διευθυντής του ΙΝΕ/ΕΙΕ, αναφέρθηκε στη σημασία του ΙΑΕΝ και τη σχέση του με το ΙΝΕ/ΕΙΕ, καθώς η έννοια «φιλοξενούμενο πρόγραμμα» δεν αποτυπώνει την οργανική σχέση που αναπτύχθηκε στα 17 χρόνια της «φιλοξενίας» του και πρότεινε έρμηνευτικό σχήμα για την ίδρυσή του το 1982 από πολιτικούς της «γενιάς του Πολυτεχνείου» ως μία ήθικη όφειλή στην έξεγερμένη νεολαία που έσωσε την τιμή της ελληνικής κοινωνίας και την άξια της έστω και δύσκολης επιβίωσής του στα 28 χρόνια που πέρασαν με θετικό έρευνητικό και εκδοτικό έργο.

Ο Πάννης Κόκκωνας, Αναπληρωτής Καθηγητής Βιβλιολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου, υπεύθυνος για την ψηφιοποίηση των βιβλίων και τόν σχεδιασμό του διαδικτυακού τόπου και του DVD του ΙΑΕΝ, παρουσίασε το όλο έργο και με χαρακτηριστικά παραδείγματα ανέδειξε τις δυνατότητες που δημιουργούνται για τον χρήστη: ανάγνωση των βιβλίων και κατάδυση στο περιεχόμενό τους, με διατύπωση ερωτημάτων που απαντώνται ταχύτατα. Παρουσίασε επίσης το τελευταίο έργο του ΙΑΕΝ που υλοποιείται πιλωτικά, τη βάση δεδομένων «Μαθητές στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης του ελληνικού κράτους», που συμπληρώνεται μέσω του διαδικτύου από απόσταση, για να αποτελέσει ένα πολυδύναμο εργαλείο για την ιστορία της εκπαίδευσης, αλλά και την κατανόηση της κοινωνικής και οικονομικής διαστρωμάτωσης, στηριγμένης σε μεγάλες σειρές έπεξεργασμένων στοιχείων.

Στίς τρεις αναφορές στο έργο του ΙΑΕΝ ερευνητών και συγγραφέων βιβλίων του, που ακολουθήσαν, ο Κώστας Κατσάπης, Δρ. Ίστορίας, παρουσίασε τη δική του ανάγνωση της δημιουργίας και της πορείας του ΙΑΕΝ, ενός εργαστηρίου ιστορίας, χρήσιμου για τους ερευνητές, τόπο μαθητείας και ολοκλήρωσης ερευνητικών και εκδοτικών έργων, που ανέδειξε ένα νέο ιστοριογραφικό αντικείμενο, την ιστορία της νεολαίας, η οποία ακόμη δεν βρήκε αντάξια υποδοχή στα πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Η Μαρία Παπαθανασίου, διδάσκουσα στο Έλληνικό Άνοιχτό Πανεπιστήμιο και εκλεγμένη επίκουρη καθηγήτρια ευρωπαϊκής ιστορίας στο Ίστορικό και Αρχαιολογικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών, ανίχνευσε τη σχέση του ΙΑΕΝ με τις απαρχές των βιβλίων, ερευνητικών προγραμμάτων και φορέων που ασχολήθηκαν με την ιστορία της νεότητας και της παιδικής ηλικίας, έντοπιζοντας «πρωτοπορίες», συμπορεύσεις και καθυστερήσεις του ΙΑΕΝ, με θετικό ισοζύγιο και ανέδειξε την ανάγκη επικοινωνίας με τα ευρωπαϊκά και τα παγκόσμια όμολογά του, που διευκολύνθηκε από τα διεθνή του συμπόσια και τώρα από τη διαδικτυακή διαθεσιμότητα του έργου του.

Ο Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Λέκτορας Ίστορίας του Ίστορικού και Αρχαιολογικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών, παρουσίασε τη δική του ανάγνωση της ίδρυσης και της πορείας του ΙΑΕΝ από τη «χρυσή» για την Ίστορία δε-

καετία του 1980 ως σήμερα, τήν ανάδειξή του ως τόπου-έργαστηρίου καλλιέργειας της ιστορικής έρευνας, μαθητείας αλλά και κατάκτησης σημαντικών ιστοριογραφικών αποτελεσμάτων, που συντέλεσαν στην ανάδειξη της ιστορίας της νεολαίας ως νέου ιστορικού αντικειμένου.

Τά κείμενα των όμιλων θά δημοσιευτούν στά *Ιστορικά*, στό τεύχος του Δεκεμβρίου 2011.

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης

Έκ τῶν ὑστέρων:

δέκα τεύχη «Ιστορεῖν»

Ἡ σύντομη παρέμβασή μου, μέ ἀφορμή τά δέκα τεύχη τοῦ *Ιστορεῖν*, συνίσταται στή διατύπωση ὀρισμένων ἀποσπασματικῶν σκέψεων γιά τήν πορεία τῆς ἐκδοτικῆς ὁμάδας τοῦ περιοδικοῦ· σκέψεις οἱ ὁποῖες ξεκινοῦν, ὄχι ἀπό τήν κυκλοφορία τοῦ πρώτου τεύχους του ἀλλά ἀρκετά χρόνια πίσω, περίπου μιά εἰκοσαετία, ἀπό τή στιγμή τῆς δημιουργίας τῶν προϋποθέσεων γιά τήν ἐκδόσή του. Ἀναφέρομαι στό 1991, ὅταν μιά μικρή ὁμάδα φοιτητῶν καί φοιτητριῶν τοῦ Ἱστορικοῦ καί Ἀρχαιολογικοῦ Τμήματος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας συμμετείχε στό πρῶτο σεμινάριο πού εἶχε ὀργανώσει ὁ ἄρτι μετακινήθεις ἀπό τή Θεσσαλονίκη Ἀντώνης Λιάκος. Οἱ περισσότεροι εἶμασταν τελειόφοιτοι, ἐλάχιστοι μεταπτυχιακοί, ἔχοντας ἤδη συγκροτηθεῖ σέ μεγάλο βαθμό μέσα ἀπό τή μαθητεία μας στή Σχολή, ἀλλά καί ἀπό τά παράλληλα διαβάσματά μας καί τή «θητεία» σέ διάφορες φοιτητικές ὁμάδες καί πολιτικές ὀργανώσεις. Δέν εἶμαι βέβαιος γιά τό θέμα τοῦ σεμιναρίου, ἦταν κάτι γιά τόν Μεσοπόλεμο, αὐτό ὅμως πού θυμᾶμαι εἶναι τό πῶς βρεθήκαμε τήν ἐπόμενη χρονιά νά μελετᾶμε, ἡ ἴδια περίπου ὁμάδα, τά πρόσφατα ἐλληνικά ἱστορικά περιοδικά καί ἔπειτα νά συμμετέχουμε σέ ἕνα πρόγραμμα γιά τή διδασκαλία τῆς ἱστορίας στό Ἀθήνησι τόν 19ο αἰώνα. Ἦταν ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ διδάσκοντα, ἦταν ἡ ἀνάγκη μας νά κάνουμε κάτι συλλογικό, ἦταν οἱ φιλοδοξίες μας, ἦταν ἡ ἐπιθυμία μας νά ἀναλογιστοῦμε τίς σπουδές μας μελετώντας μιά ἄλλη ἐποχή; Ἦταν πάντως δύο ἐξαιρετικά παραγωγικά χρόνια, μέσα στά ὁποῖα συνδεθήκαμε, γνωρίσαμε πιό συγκροτημένα τόν κόσμο τῆς θεωρίας, τῆς συζήτησης, τῆς ἐννοιολογικῆς ἀναζήτησης καί παράλληλα ἐξοικειωθήκαμε μέ τήν κοινότητα τῶν ἐπαγγελματιῶν ἱστορικῶν. Ὁ *Μνήμων*, τά καλοκαίρια στήν Ἐρμούπολη, οἱ συζητήσεις μέ ἄλλους ἱστορικούς, τά πρῶτα ἄτυπα σεμινάρια ἱστοριογραφίας πού ὀργανώσαμε, στό ὑπόγειο τῆς ὁδοῦ Ἰσαύρων, μέ τόν Φίλιππο Ἡλίου καί τόν Τριαντάφυλλο

Προφορική παρέμβαση στόν ἐορτασμό τῶν δέκα τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ *Ιστορεῖν* (Στοά τοῦ Βιβλίου, 6 Μαΐου 2011).